

De tyske flygtninge 1945-1949

Øllebrødshumanisme og barmhjertighed
- Et kildekritisk forløb om debatten
om de tyske flygtninge i danske aviser.

Udarbejdet af museumsinspektør
Lise Milan Nielsen.
3. udgave, 2020

IMMIGRANTMUSEET
INDVANDRINGENS KULTURHISTORIE

Forberedelse til forløbet:

I vinteren 1945 ankom der 260.000 tyske flygtninge til Danmark. De kom fra Østpreussen og var flygtet fra den russiske hærs fremrykning.

Denne situation skulle vise sig at blive Danmarkshistoriens største flygtningekrise. Alligevel er der ikke mange, der taler om det i dag. Men hvordan var forholdene for flygtningene i de store lejre, der blev oprettet? Og hvordan omtalte man flygtningene i aviserne og debatterne?

Materialet her omhandler netop denne debat og fortæller, gennem en række artikler fra 1945-47, samt en gennemgang af situationen, om en af de mest mudrerede og ukendte perioder i Danmarks historie.

Materialet kan passende bruges til at trække tråde til nutidens flygtningedebat.

Forslag til film

Som forberedelse til forløbet kan man med fordel vise den 40 minutter lange dokumentar "Tyske flygtninge i Danmark" af Ole Bergreen 1949. Filmen blev lavet som en slags afrapportering af håndteringen af flygtningesituationen, og blev bestilt af den danske stat. De første 1.50 minutter er på tysk uden undertekster. Resten af filmen er på dansk.

Filmen er tilgængelig via Filmcentralen:

<https://filmcentralen.dk/museum/danmark-paa-film/film/tyske-flygtninge-i-danmark>

Note til filmen:

Da filmen var lavet, syntes den danske regering, at den tegnede et for sympatisk og venligsindet billede af de tyske flygtninge. Derfor blev der nogle steder i filmen indlagt et nyt speak, efter at filmen var færdig. Det gjorde man for at understrege, hvor stor en gene flygtningesituationen havde været for den danske stat.

Bemærk skiftet i speaket på minuttal 2.55-3.02 og 3.22-2.30.

Lyt godt efter og se, om I kan finde flere steder, hvor der er indlagt et nyt speak.

Forslag til litteratur:

"Med ilden i ryggen", af Martin Petersen.

Skønlitterær bog for udskoling. Her følger man den 12-årige Klaus, der flygter med sin mor og søskende fra Østpreussen til Danmark. Det er en fortælling om livet på flugt, om at blive skilt fra sin familie, om den farlige bådstur over Østersøen midt om vinteren, og det usikre liv i de danske flygtningelejre.

Bogen kan passende perspektiveres til en snak om flugt i nutiden.

Flygtningene kommer

Den 8. februar 1945 tikkede der en melding ind fra det tyske ministerium til det tyskbesatte Danmark: "Man må forvente, at tusindvis af tyske flygtninge vil ankomme til Danmark over de næste mange måneder."

Fra februar og fremefter ankom det ene flygtningeskib efter det andet, og togene og godsvogne var stuvende fulde af civile tyskere; udsultede, lasede, sårede og syge. Hovedparten af flygtningene, der kom til Danmark, kom fra området Østpreussen i det nuværende Polen. De var flygtet i takt med, at den russiske hær rykkede frem. Samlet set blev der evakueret ca. 2 millioner mennesker via skib. I Københavns Havn ankom der nogle gange op til 10.000 flygtninge om dagen. Ved Danmarks befrielse 5. maj 1945 var der omkring 260.000 tyske flygtninge i Danmark.

Indkvartering i Danmark

I starten indkvarterede man flygtningene på skoler, fabrikker, sportshaller eller andre områder, hvor der var plads. En opgørelse fra maj 1945 viste, at 64 ud af 70 skoler i København var blevet beslaglagt til at huse flygtninge. Efter befrielsen ønskede de danske myndigheder så hurtigt som muligt at flytte flygtningene ud fra de skoler og fabrikker, så den danske dagligdag kunne genoptages. Desuden var mange af indkvarteringsstederne ikke beregnet på længere ophold. For eksempel var en del flygtninge anbragt på halmmadrasser på gulvet i fabrikskøkkener o.lign.

Flygtninge i sportshal 1945

Verdens største skibsforlis - som ingen har hørt om!

Den massive flygtningestrøm over Østersøen medførte en katastrofe af historisk skala. En katastrofe som meget få mennesker kender til: Verdens mest dødbringende - og oversete - skibsforlis.

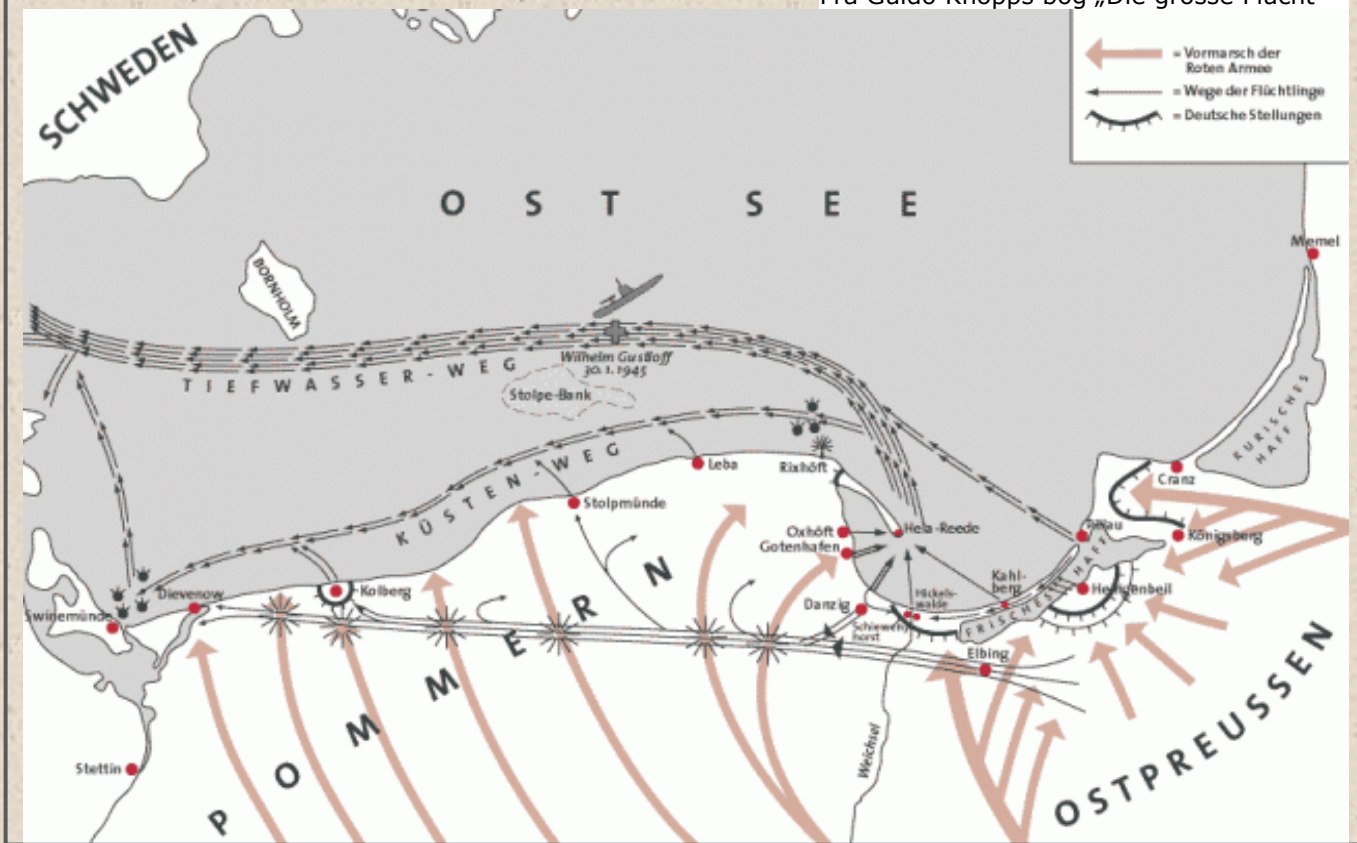
Forliset foregik ikke midt på Atlanterhavet eller et sted langt væk i Stillehavet. Tværtimod foregik det i Østersøen, syd for Bornholm i 1945.

Den 30. januar 1945 var Tyskland presset. Den Røde Hær trængte længere og længere ind i Østpreussen, og tusinde tyskere blev drevet på flugt. Lazaretskibet Wilhelm Gustloff lå til havns i Gotenhafen (det nuværende Gdynia i Polen) og var klar til at sejle flygtningene til de sikre vesttyske havnebyer samt til Danmark. Skibet forlod havnen kl. 12.30 og sejlede vestpå med ca. 10.000 mennesker. Der var totalt proppet på skibet, som kun var bygget til at medtage 2000 mennesker.

Syd for Bornholm blev skibet beskudt af tre torpedoer fra en russisk ubåd, og skibet begyndte at synke. Redningsbådene var ikke klargjorte, og mange var frosset fast, da temperaturen den dag var næsten minus 30 grader. Ud af de godt 10.000 mennesker ombord blev kun cirka 1000 reddet i land, og de levede resten af deres liv med voldsomme traumer.

Over 9.000 mennesker døde i denne ulykke, hvilket gør det til det største skibsforlis i verdenshistorien. Til sammenligning døde der godt 1500 mennesker på Titanic. En af grundene til, at forliset blev overset var, at der på verdensplan var stor enighed om, at de tyskere, der var ombord, fik som fortjent. En anden årsag var, at der var soldater ombord på skibet, og angrebet kan derfor ikke betegnes som en krigsforbrydelse. Det blev betragtet som legitimt krigsbytte.

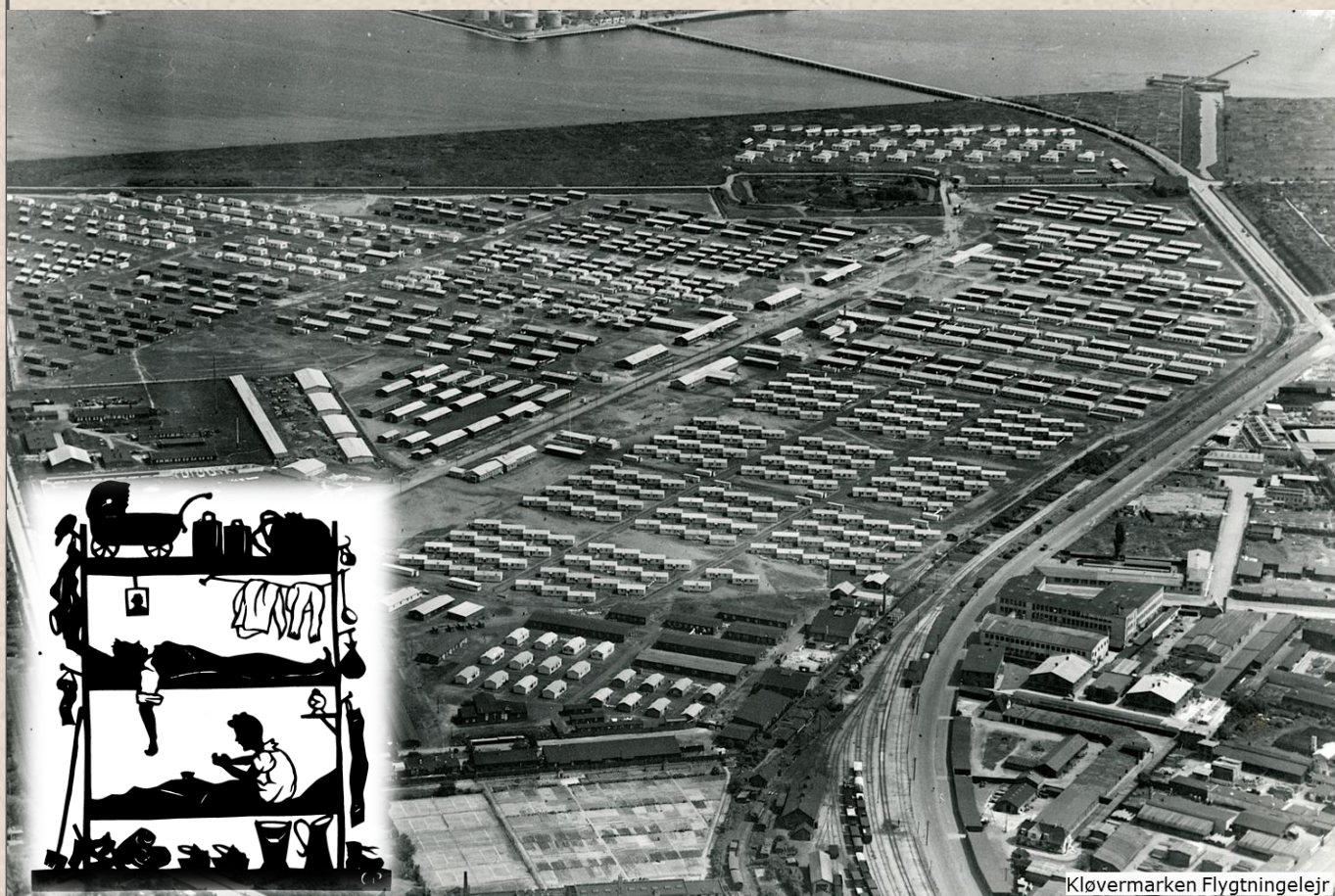
Illustration af Wilhelm Gustloffs rejse.
Fra Guido Knopps bog „Die grosse Flucht“

Baraklejrene i Danmark

I Danmark ønskede man at sende de tyske flygtninge hjem så hurtigt som muligt, og der blev indledt forhandlinger med Frankrig, England og USA, der havde overtaget magten i det vestlige Tyskland. Danmark tilbød endda at sende madvarer til Tyskland sammen med flygtningene, så de kunne forsørge sig selv i begyndelsen. Men en hurtig hjemsendelse viste sig dog at være umulig, da store dele af Tyskland lå i ruiner. Flygtningene kunne ikke sendes hjem.

I løbet af 1945-46 byggede man et stort antal baraklejre rundt omkring i Danmark. Barakkerne, som blev købt i Sverige, var uisolerede træbarakker, som var blevet brugt til at huse skovhuggere. Den største af disse flygtningelejre var Oksbøl-lejren i Vestjylland, der kunne huse op til 36.000 personer. Ud over byggematerialer købte man også bl.a. 127.000 knive og 118.000 gafler, 65.000 uldtæpper og 886.000 papirsmadrasser og soveposer. En del tøj og andre fornødenheder blev også doneret fra religiøse grupper bl.a. i USA.

2½ m2 til hver

Flygtningene blev tildelt 2½ m2. hver. De sov i køjesenge, der var 70 cm. brede og 180 cm. lange. Pladsforholdene blev dog bedre, i takt med at flygtningene kunne hjemsendes. I slutningen af 1946 havde hver flygtning i lejrene i gennemsnit 3,2 m2 til sig selv.

Maden

Efterkrigstiden bød på store vanskeligheder i forhold til at skaffe ressourcer. I Danmark var der stadig rationering efter besættelsen, og det gjorde det svært at skaffe nok mad til de mange flygtninge.

I maj 1945 fik luftværnschefen, der stod for organiseringen af flygtningearbejdet, imidlertid lov til at købe brød, mel, kartofler, gulerødder, roer, kål, byggryn, sukker, mælk, smørerstatning, ost, pølse og salt uden om rationeringssystemet.

Danmark blev af de engelske myndigheder bedt om at give hver flygtning 1800 kalorier om dagen. De danske myndigheder valgte dog at give 2035 kalorier per dag per flygtning. Dette betød bl.a., at en flygtning blev tildelt 350 g. rugbrød, 125 g sigtebrød, 20 g smør, 25 g kødpålæg, 25 g ost og 15 g sukker per dag, foruden 1900 g kartofler, 750 g gulerødder, og 1,15 liter skummetmælk om ugen. Som tiden gik blev tildelingen af mad sat i vejret, sådan at hver flygtning i juni 1946 fik 2278 kalorier om dagen.

Kø til folkekøkken i Oksbøllejren 1945.

Kolde vintre

Det største problem var brændsel. Vintrene var ekstremt kolde i slutningen af 1940'erne. Middelterperaturen i februar 1947 var minus 7,3 grader, og den 3. marts 1947 var det minus 21 grader. De danske lagre af brændsel til varme var blevet brugt af tyske soldater under besættelsen, så der var ingen reserver til opvarmning af lejrene eller til den danske befolkning.

I flygtningelejrene blev alt, der kunne brændes, brændt - med mindre opsynsfolkene forhindrede det. Der er således fortællinger om, hvordan bl.a. barakkernes trædøre og sågar gulvbrædder endte i kakkellovne for at få varme.

De indhegnede lejre

Lejrene var indhegnet af pigtrådshegn og blev bevogtet af bevæbnede vagter. Indespærringen skabte en del debat, ikke mindst i aviserne. Officielt var forklaringen, at hegnene skulle sikre den danske befolkning mod smitte fra de tyske flygtninge, samt beskytte de tyske flygtninge mod hævntørstige danskere, der bar nag efter 5 års besættelse. En anden forklaring var, at man skulle holde flygtningene samlet for sikre, at de kunne sendes hjem.

Det var forbudt for danskere at have kontakt med tyskerne i lejrene. Store skilte med forbud mod at "fraternisere" hang på hegnene, og smed man f.eks. en enkelt pakke smør ind til menneskene på den anden side, kostede det en bøde på 50 kr. (det ville svare til en bøde på omkring 1000 kr. i dag). Der var også nogle danskere, der kom i fængsel for at ville giftes med en tysk flygtning eller for at have fået børn med dem.

Lejrene blev indrettet med børnehaver, skoler og sågar gymnasier i de større lejre. Der var ungdomsskole og lærepladser på de værksteder, der var. Der var skrædderværksteder, skomagere og endda en violinbygger i en af de store lejre. Der blev også indrettet bibliotek og teater.

Biblioteket

Ryet flygtningelejr

Krokodillelejren i Oksbøllejren

Det blev diskuteret heftigt, hvilket materiale flygtningene skulle have adgang til. På grund af nazisternes bogafbrændinger, var den tilgængelige litteratur på tysk oftest præget af nazistiske ideer. For at undgå det, indkøbte man bøger fra bl.a. Schweiz.

Også historieundervisningen i flygtningelejrene blev diskuteret. Det blev besluttet, at flygtningene skulle have mulighed for at diskutere hele Tysklands historie og ikke blot tiden frem til 1933, da Hitler kom til magten. Der blev også afholdt en række foredrag om nazismen i lejrene i et forsøg på at afnazificere flygtningene. Endelig blev der afholdt demokratiske valg til lejrenes ledelse for at vænne tyskerne til demokrati.

På vej hjem

De første flygtninge, der blev sendt hjem, tog fra Danmark 1. november 1946. Dem kaldte man Wehrmachtsangehörige - dvs. personer med tilknytning til det tyske militær. For at få så mange hjem så hurtigt som muligt, blev tilhørsforholdet til militæret tolket meget bredt. Selv flygtninge, der kun enkelte gange havde været i kontakt med militæret, kom til at høre til den gruppe.

Den sidste transport kørte fra Kolding den 15. februar 1949. Hovedparten af flygtningene kom aldrig tilbage til det område, de var flygtet fra. Det lå nu i den russiske zone af Europa, som ikke ønskede at modtage tyske flygtninge. I stedet kom hovedparten af flygtningene til den franske zone i Vesttyskland, hvor de fleste store byer stadig lå i ruiner.

Ca. 17.000 af de tyske flygtninge i Danmark døde, inden de nåede at blive hjemsendt. Mange af dem var børn og svagelige, der døde på grund af den hårde flugt. Dødstallet var således højest i 1945, hvor 13.000 af de 17.000 flygtninge døde.

Kilder

Hvad er en kilde?

En kilde er et værktøj, man bruger til at opnå viden. Hvis man læser en tekst fra gamle dage, er det ikke automatisk en kilde, bare fordi det er en gammel tekst. Tager man f.eks. en dagbog, er dagbogen ikke automatisk en kilde. Det bliver en kilde i det øjeblik, man f.eks. spørger: "Hvad mener denne person om denne historiske begivenhed?" Så bruger man teksten til at opnå viden om en specifik begivenhed eller en tidstypisk holdning. En tekst bliver altså en kilde, når man stiller spørgsmål til den. Så bliver det en "kilde til viden". En tekst kan på den måde være kilde til mange forskellige spørgsmål.

Første- og andenhåndskilder

En kilde kan være en førstehåndskilde (øjenvidne-beretning) eller andenhåndskilde. En førstehåndskilde er lavet af en afsender, der selv har oplevet det, der fortælles om. Hvorimod afsenderen af andenhåndskilden ikke selv har oplevet det, der fortælles om. En førstehåndskilde vil derfor som en historisk kilde tit blive betragtet som mere troværdig end en andenhåndskilde.

Tendens

Hvis en tekst har et helt tydeligt budskab, så er den tendentiøs eller subjektiv. Dvs. at afsender har et helt tydeligt formål med teksten og en helt tydelig holdning til det teksten omhandler. Tendenser kan være meget tydelige, eller de kan være mere subtile. Man skal derfor nogle gange læse en tekst meget grundigt, for at finde frem til tekstens betydning. Hvis en tekst ikke har en tydelig tendens eller et tydeligt formål, kalder man den for objektiv.

Afsender og modtager

En kilde har som udgangspunkt næsten altid en afsender og en modtager. Med afsender menes personen, som har skrevet teksten. Ved at undersøge hvem personen bag teksten er, bliver det lettere at finde ud af, hvad afsender vil med teksten. Tilhører han/hun en politisk gruppe, en religiøs gruppe, en oprørsgruppe osv.?

Når man har fundet ud af, hvem afsenderen er, skal man finde ud af, hvem modtageren er. Med modtageren menes der den person eller den gruppe, man gerne vil rette teksten mod. Hvem er det, der skal læse teksten? Er teksten beregnet til at offentligheden skal læse den, eller er den privat? Hvis en tekst er offentlig, oplever man tit, at der udelades noget, hvorimod en tekst beregnet til privat læsning ofte indeholder flere oplysninger og derfor ofte vil være mere troværdig.

Opgave :

Nedenfor finder I 4 forskellige kilder. Hver kilde repræsenterer en holdning til flygtningelejrene og de tyske flygtninge. Jeres opgave er at læse teksterne og svare på de tilhørende spørgsmål.

Dette vil give jer et indtryk af, hvordan stemningen var i befolkningen, samt hvor mange forskellige holdninger og argumenter der florerede.

Var flygtningedebatten dengang særlig anderledes end den aktuelle?

Forberedelse til besøg på museet:

Klassen inddeles i fire forskellige grupper. Hver gruppe læser én af artiklerne og svarer på de forskellige spørgsmål

Eleverne skal kunne redegøre for deres artikels holdning. Lad dem eventuelt søge yderligere information om deres artikel på nettet.

Når I besøger museet, vil vi afholde et rollespilsscenario, hvor eleverne skal lade, som om de er afsenderen af artiklen, de har læst. Eleverne vil få rollespillet forklaret på museet.

Hvis I IKKE besøger museet:

Hvis I ikke planlægger at besøge museet efter at have arbejdet med artiklerne, kan I lave rollespilssceneriet i klassen.

Hver gruppe skal kort fremlægge deres artikel og dennes holdninger. Lad grupperne diskutere mellem hinanden. Stil eventuelt spørgsmål, der kan åbne op for debatten.

Slut af med at trække tråde til den moderne flygtningedebat i medierne. Er der mon nogle ligheder?

60 Præster forsvarer de tyske Flygtninge

„Vi vil kæmpe mod en ny Nazisme, som ikke i Tyskeren vil se et Medmenneske“

En Udtalelse fra Præster, som gør Tjeneste i Flygtningelejrene

Gennem Ritzaus Bureau er udsendt følgende Erklæring underskrevet af Sognepræst *Georg Bartholdy*, Forstander for Pastoral-Seminariet, Provst *Halfdan Høgsbro*, Professor, Dr. theol. *K. E. Skydsgaard* og, som Repræsentant for Frikirkerne i Danmark, Pastor *Bredahl Petersen*. Erklæringen tiltrædes endvidere af den katolske Kirkes Primas, Biskop *Th. Suhr*.

Efter Anmodning fra ca. 60 københavnske Præster, som har Præstetjeneste blandt de tyske Flygtninge og derfor til Stadighed kommer i Lejrene, vil vi som Medlemmer af det Udvalg, som af Socialministeriet har faaet betroet Ordningen af kirkelig Tjeneste for de tyske Flygtninge, rejse Indsigelse mod den Maade, hvorpaa der i en Del Dagblade i den sidste Tid er blevet skrevet om de tyske Flygtninge og deres Forhold. Saadan kan man kun dømme, hvor man gør enkelte uheldige Elementer til Repræsentanter for en hel Folkegruppe.

Det er ikke sandt, at det her drejer sig om karaktermæssig lavt staaende Mennesker. Det er overvejende Bondebefolkning med Hjemstavnspræg og gammel kristen Tradition. De er mod deres Vilje af deres Regering blevet tvunget til at forlade Hus og Hjem, mange har paa Flugten set deres nærmeste dø eller er kommet bort fra dem og véd ikke, hvor de er. De har mistet alt og ser en usikker Fremtid i Møde. Trods denne uhyre sjælelige Belastning kæmper de med sejt Udholdenhed for menneskeligt at holde sig oppe.

Det er ikke sandt, at det er Snavs, Uorden og Uhumskhed, der præger Forholdene, hvor de tyske Flygtninge lever. Det kan ikke nægtes, at Forholdene nogle Steder lader meget tilbage at ønske, men under Hensyn til Vanskeligheder og faa Midler er det Orden og Renlighed, der ved Samarbejde mellem de danske Myndigheder og Flygtningene de fleste Steder præger de primitive Forhold, hvorunder de lever.

Det er ikke sandt, at Flygtningene lever overdaadigt. Kosten er tarvelig og knap. Den indeholder godt Halvdelen af det Kalorietal, som en Danskers Kost normalt rummer. Den kan slaa til for sunde, ikke-arbejdende Mennesker, men Børnedødeligheden i Lejrene er uhyggelig stor.

Flygtningene tilhører et Folk, som vi har været i Krig med, de bærer, skønt de ikke har vidst stort om, hvad der er sket, deres Del af den fælles tyske Folkeskyld. Vi kan ikke tillade dem at færdes frit i vort Folk, men maa holde dem under Bevogtning. Vi ønsker dem snarest bort fra vore Skoler og helst sendt hjem eller ogsaa ud i Lejre. Men deres menneskelige Ære skal vi ikke røre, og vi støtter vore Autoriteter i enhver Bestræbelse for at give dem menneskelige Kaar. Vi har kæmpet mod Nazismen, fordi den ikke i Jøden vil se et Medmenneske, og vi vil paa samme Maade kæmpe mod en ny Nazisme, som ikke i Tyskeren vil se et Medmenneske.

For dem, der kender Forhold og Mennesker i de tyske Flygtningelejre, vækker den Maade, hvorpaa der mange Steder er blevet skrevet om Flygtningene, ikke Foragt for Tyskere, men Harme og Skamfølelse, over, at Danske kan blottes saadan for Sandhedskærlighed og Medmenneskelighed.

Jeres holdning og fremgangsmåde

I jeres gruppe repræsenterer I den danske præstestand. Præsterne arbejder i flygtningelejrene og har derfor daglig kontakt til flygtningene. De har en forholdsvis positiv tilgang til flygtningene.

I skal læse jeres "hovedkilde" og besvare nedstående spørgsmål for at finde frem til jeres synspunkter og argumenter. Dem skal bruge i den efterfølgende debat om de tyske flygtninge og behandlingen af dem. På side 2 finder I oplysninger om jeres "hovedkilde", samt flere citater fra andre, der deler jeres holdning. På side 3 kan I afslutte med at opremse jeres vigtigste synspunkter og argumenter, som I vil bruge i debatten.

Spørgsmål til "60 præster forsvarer de tyske flygtninge":

Hvad er kilden?

Hvem har skrevet kilden? Hvem er afsenderen?

Hvilken slags kilde er det? Førstehånds- eller andenhåndskilde?

Hvad er det afsenderen vil fortælle i kilden?

Hvordan beskriver afsenderen de tyske flygtninge?

Hvordan mener afsenderen, at de tyske flygtninge skal behandles?

Hvad er afsenderens vigtigste argumenter for, at flygtningene skal behandles på en bestemt måde?

Hvad skriver afsenderen om forholdene i flygtningelejrene?

Hvad er det, afsenderen ønsker?

Præster i flygtningelejrene

De tyske flygtninge kunne ikke bevæge sig ugen for lejrene. Det betød, at de ikke kunne deltage i gudstjenester i danske kirker.

Derfor blev der oprettet barak-kirker i de større flygtninge-lejre.

Omkring 200 danske præster fra folkekirken, frikirker og den katolske kirke tog derfor ud til lejrene for at holde gudstjeneste for flygtningene.

Mange af præsterne mente ikke, at man skulle isolere flygtningene i lejrene. De så tyskerne som kristne mennesker, der derfor havde krav på en næstekærlig behandling.

Præsternes erklæring blev mødt med meget kritik i aviser og avisernes læserbreve. Satiretegning bragt i Ekstra Bladet 26. juni 1945.

Den anbefalede mængde til flygtninge var 1800 kalorier om dagen, men de danske myndigheder besluttede i maj 1945 at give 2035 kalorier.

" Saa vidt er vi kommet, at vi finder det rimeligt, at tyske Børn sulter, fordi en Flok syge og onde Mænd af deres Nation har styrtet verden i Ulykke. Og saa enøjet ulogisk tænker vi, at vi betragter hele den tyske "Race" som farlig for Verdensfreden, som "uhelbredelig" og bestemt til Krig og Grusomhed alene ved deres Anlæg. "

Uddrag af kronikken "Det uartige Ord" bragt i Politiken d. 9. marts 1946. Kronikken er skrevet af den kendte danske digter Tove Ditlevsen.

Synspunkter og argumenter

Herunder kan I remsse jeres synspunkter og argumenter op til debatten. Lav gerne en længere liste. I må også gerne inddrage argumenter fra de andre citater.

Vi mener, at de tyske flygtninge skal behandles som. . .

Synspunkter:

Argumenter:

De tyske flygtninge skal behandles fordi, at. . .

„Det er ikke sandt“

NOGLE Præster, hvis Navne man ikke erindrer at have hørt videre til i Forbindelse med Kampen for Danmarks Befrielse, har nu faaet Mæle. De har gennem Ritzaus Bureau udsendt en Erklæring, som de selv betitler »Det er ikke sandt —«. Vi skal ikke modsige dem paa det Punkt. Det er nemlig ikke sandt, hvad Erklæringen siger. Den gengives andet Steds i Bladet, hvis nogen skulde have overset den i Morgenbladene Søndag. Fra Ende til anden er den et Forsvar for de tyske Flygtninge og et Angreb paa den, der vil behandle Tyskerne haardt og ikke i dem se Medmennesker.

Godt, saa ved vi det! Ikke destomindre vil vi fortsætte med at tale nedsættende om Tyskerne. Vi gør det med den Ret, at vi ogsaa talte nedsættende om dem, mens de var Herrefolk, og at vi fortsatte med at tale nedsættende om dem, hver Gang de forsøgte med Vold at faa os til at tie. Den, som i Shellhuset, Ansigt til Ansigt med Danmarks Bødler, har sagt dem sin Mening om Tortur, Krigsforbrydelser og Overgreb, og som har spaaet dem den Skæbne, de nu har faaet, har Ret til over for Mænd, der først nu er gaaet ud af deres Studereværelser, at tale paa andres Vegne og sige:

Udfra de bedste Motiver, udfra religiøse Følelser, ingen har Ret til at spotte, har I gjort jer til Redskaber for en Medlidenhedskampagne, som, hvis den sejrer, fører os ind i den næste tyske Angrebskrig. Tyskland og Tyskerne kan ikke blive sidestillet med andre Nationer og Folk i mange, mange Aar. De Mennesker, I tager i Forsvar — endog saa vidt, at I bestrider, at de lever i Snavs og Smuds, i Stedet for at give en Forklaring paa, hvorfor de gør det — er medansvarlige for Tusinder af Grusomheder under denne Krig. I kalder dem en Bondebefolkning med Hjemstavnsfølelse og gammel kristen Tradition! Har I glemt, at netop i de Egne af Tyskland, disse Flygtninge kommer fra, holdt man Polakker og Russere som Slaver og udnyttede døende Fanger fra alle

Europas Lande som Arbejdskraft paa Gaarde og i Fabriker, til de blev leveret til Krematorierne som uanvendelige! Har I glemt, at der i de Byer, som disse Mennesker kommer fra, hang store Plakater: Den, der taler Polsk, er et Skadedyr! Har I glemt, at en Polak i Østtyskland maatte gaa i Rendestenen for en Tysker! Har I glemt, at disse Mennesker jublede i Ekstase over hver tysk Sejr? Har ingen af jer set en tysk Menneskemængde møde Hitler eller juble over sejrriige Tropper paa Gennemmarch?

Hvor kan I give noget for Hjemstavnsfølelse og kristne Traditioner, som fik ganske jævne tyske Soldater, der aldeles ikke var SS-Folk, til at afbrænde hele Landsbyer, efter at hvert levende Væsen, Børn og Høns iberegnet, var slagtet eller skudt. Har I glemt Maidanek, hvor man eksperimenterede med Menneskeaske som Kunstgødning? Har I glemt, at tyske Læger anvendte Jødebørn i Stedet for Kaniner under Vivisektionsforsøg og eksperimenter med Tyfusvaccine? Har I glemt, at det var ganske almindelige tyske Marinesoldater og Politisoldater, som foretog Massakre paa den københavnske Civilbefolkning for kun et Aar siden?

I kan svare, eller lade være med at svare. Det bliver dog ikke anderledes. Vi foragter Tyskerne, som vi foragtede dem i Kampens Tid, nu, de er ynkelige og krybende. Vi ønsker dem haardt behandlet, fordi vi ved, at de kun kan handle, naar de kommanderes. Stod det til os, skulde Flygtningenes stærke Hjemstavnsfølelse faa Lov at staa sin Prøve omgaaende, eller i hvert Fald saasnart Russerne var villige til at modtage dem i Østtyskland.

Vi troede, Kirken under denne Krig havde lært, at Kristendom og Ællebrødsbarmhjertighed ikke er det samme! Forhaabentlig vil man ogsaa fra Kirkens egen Kreds give »Det er ikke sandt«-Præsterne Svar paa Tiltale.

Jeres holdning og fremgangsmåde

Dagbladet Information blev startet som et illegalt blad under besættelsen. Efter befrielsen fortsatte bladet med at blive drevet af tidligere modstandsfolk.

Jeres artikel repræsenterer en meget kritisk holdning til de tyske flygtninge. Lignende holdninger kan findes i Ekstra Bladet og i avisernes læserbreve.

I skal læse jeres "hovedkilde" "Det er ikke sandt" og besvare nedstående spørgsmål for at finde frem til jeres synspunkter og argumenter. Dem skal I skal bruge i den efterfølgende debat om de tyske flygtninge og behandlingen af dem. På side 2 finder I oplysninger om jeres "hovedkilde", samt flere citater fra andre, der deler samme holdning til de tyske flygtninge. På side 3 kan I afslutte med at opremse jeres vigtigste synspunkter og argumenter, som I vil bruge i debatten.

Spørgsmål til "Det er ikke sandt"

Hvad er kilden?

Hvem har skrevet kilden? Hvem er afsenderen?

Hvilken slags kilde er det? Førstehånds- eller andenhåndskilde?

Hvordan beskriver kilden de tyske flygtninge?

Hvordan mener kilden, at de tyske flygtninge skal behandles?

Hvad er kildens argumenter for, at flygtningene skal behandles på en bestemt måde?

Hvad skriver kilden om forholdene i flygtningelejrene?

Hvad er det, kilden ønsker?

Hvad mener kilden mon med "øllebrødshumanisme"?

Dagbladet information

Dagbladet Information blev grundlagt i august 1943 som en nyhedstjeneste for modstandskampen i Danmark under Anden Verdenskrig.

Efter krigen fortsatte Information som dagblad. Efter befrielsen kom Dagbladet Information med nogle af de stærkeste indlæg om de tyske flygtninge i den første tid efter befrielsen.

Hvad er en leder?

Lederen eller "den ledende artikel" står altid på samme plads i avisen og udtrykker avisens mening om et aktuelt samfundsproblem.

" I øjeblikket mindes jeg ikke, om det er Eisenhower eller en anden af de store allierede Feltherrer, der ganske rigtigt har karakteriseret Tyskerne som brovtende og storsnuede, naar det gaar dem godt, servile og sledske, naar det gaar dem galt. Mon Sandheden ikke skulle være den, at de Herrer Præster ser dem nu, da det "gaar dem galt" , og saa forveksler deres Sevilitet og Sledskhed med ydmygt Kristensind og "Menneskeligt Værd" ?"

Uddrag af læserbrev bragt i Ekstra Bladet 11. juni 1945.

"Nej , spørg den Kvinde, hvis Mand en Hipo (tysk efterretnings-tjeneste) har skudt, spørg den Mor, hvis Søn er faldet for Fædrelandet, spørg den Kvinde og Mand, som har været udsat for Gestapos Behandlinger, om de synes, at Flygtningene, der i Tyskland jublede (baade Kvinder og Børn) over Svinetransporten af vort Politi. Spørg dem alle, om de Flygtninge, der er os paatvunget, skal have de dyre Grøntsager, mens den danske Befolkning faar lukket for Gassen, hvis Rationen overskrides."

Uddrag af læserbrev bragt i Ekstra Bladet 11. juni 1945

Vagtgruppe ved flygtningelejren i Jonstrup. Tidligere modstandsmænd

Synspunkter og argumenter

Herunder kan I remsse jeres synspunkter og argumenter op til debatten. Lav gerne en længere liste. I må også gerne inddrage argumenter fra de andre citater.

Vi mener, at de tyske flygtninge skal behandles som. . .

Synspunkter:

Argumenter:

De tyske flygtninge skal behandles fordi, at. . .

Hvad man ikke véd -

I kronikken gennemgaa Poul Henningsen en række oplysninger om en københavnsk Flygtningelejr.

Det gamle ord om at hvad man ikke ved har man ikke ondt af gælder desværre ikke for et folk. Jo mindre vi ved om hvad der foregaa i Danmark des større blir vores medansvar. Aabenhed og offentlighed er tillige forudsætninger for at der opstaar personligheder med hver sin mening om tingene. Der paa beror demokratiet.

De demokratiske rettigheder er ogsaa pligter. Under diktaturet kan folket ikke hæfte for de regerings-handlinger som det er forbudt at kritisere men under folkestyret hæfter vi for alt hvad vi ikke protesterer mod. Kritik og sund mistillid til autoriteterne er en borgerpligt.

Når der dog savnes tilstrækkelige oplysninger om forholdene i flygtningelejrene kan det kun skyldes at det i det store og hele er som hovedparten af den danske befolkning ønsker det. [...] Uden tvivl vil der baade være en gruppe som ønsker de tyske flygtninge behandlet mindre menneskeligt og en som ønsker dem behandlet mere menneskeligt. Begge disse grupper maa have lejlighed til kritik. Det er ogsaa imod demokratiets væsen at en folkegruppe paa over 200000 menneske lever afsondret i Danmark uden at det er muligt at belyse og kontrollere deres forhold.

[...] Her skal fremsættes en række oplysninger som er indhømt fra forskellig side om den største lejr i København. Kløvermarkslejren beliggende 1800 m

fra Kongens Nytorv. Arealen kan ikke afvandes ved kloak og da grundvandet staar meget højt er de anlagte sivbrønde som skal tage spildevandet af ringe dybde. Lejren er indhegnet med højt dobbelt pigtraadshegn og bevogtes af vagtværnet. Der er rejst ca. 1000 barakker som efterhaanden skal gøres færdige men da skolerne skal ryddes inden kommunevalget vokser lejren fra dag til dag hurtigere end indretningen kan følge med. Det maa derfor forventes at mange af de afgørende hygiejniske ulemper med tiden vil kunne rettes. [...]

Værre staar det til med vand-forsyningen. Der siges i øjeblikket paa arealet ude i det fri at være anbragt 10 vandhaner. Det er en vandhane pr 1200 beboere. Hvis man har svært ved at forestille sig dette tal svarer det til en vandhane til alle beboerne i Rungsted. Man maa forstaa at flygtningene maa vandre lange veje i pløse og vente i lange tider ved disse 10 haner for at faa en spand vand om dagen og til mere end én spand pr 20 mennesker til personlig vask, opvask, tøjvask og rengøring af barakken kan det ikke blive. Det er ikke til at faa spande. Der findes eet vandfad pr 20 flygtninge. Det er ikke til at skaffe natpotter til syge og barnepotter. Mødrene sætter de smaa paa tomme konserverdaaser saa de skære sig og faar bylder. Der er 3 bade i gang hvilket giver mulighed for ca. et bad om maanedens pr flygtning.

Om sundhedstilstanden og de epidemiske sygdomme er oplysningerne modstridende skønt de kommer fra folk der har adgang til at kende forholdene. [...] Den ene fortæller at frugttilfældene kun andrager et par procent. Den anden siger at hele lejren har været saa befængt at man har måttet afsperre den og gennemføre en radikal kur overalt. [...]

Beklædningsforholdene er meget elendige. De fleste har kun det tøj de flygtede i. Næsten alle børn er

uden fodtøj og undertøj. Børnene har ingen nattøj og ligger derfor om natten eller i tilfælde af sygdom med deres gangtøj.

Dødeligheden ved offentligheden formentlig ikke noget om. Men ogsaa oplysningerne fra lejren er mod-stridende. Man paastaar baade at den ligger meget lavt og at der dør gennemsnitligt en om dagen. Halvdelen af dødsfaldene er spædbørn.

Opvarmningsforholdene er overordentlig daarlige. I hver barak findes en ovn men brændet er elendigt og vaadt. Brændslet maa tilkøres fra dag til dag og naar det udeblir er det hændt at flygtningene har brændt de retirade-døre de kunde faa fat paa. Forældrene sender de smaa ind under barakkerne for at stjæle bundbrædderne til brændsel. [...]

Man kan i dag hverken købe gulvklude, natpotter, termometre til de syge, træsko til børnene, vandfade eller spande. Naturligvis kan disse ting skaffes ad privat vej. En indsamling under behørig kontrol af dem der har ansvaret for lejrene er et ønske som praktisk talt alle der kender sagen af selvsyn brændende drømmer om at få opfyldt. *Men loven forbyder det.* [...]

Over 200000 flygtninge vender fortaabentligt engang hjem til Tyskland. Deres dom over Danmark er underordnet men deres syn paa demokratiet vil da være afhængig af hvordan vi har behandlet dem. De fleste af dem er ikke personlig ramt af nazismen men har faaet ørene tudet fulde om dens velsignelser og vel i mange tilfælde ogsaa faaet bedre arbejde og boliger under Hitlerregimentet.

[...] Det er derimod sikkert at de vil fastholde at umenneskeligheden lærte de først personligt og kortpørligt at kende i det demokratiske Danmark.

[...] Disse linier skrives ikke i noget forfængeligt haab om derved at bidrage til en forbedring af flygtningenes kaar. Der maa foreligge en mentalitet i Danmark som tillader en saadan forbedring og den er højest sandsynlig for tiden gaaet tabt. Jeg har uhyre let ved at finde forklaringen paa det eksisterende had mod tyskerne. Men jeg tror hverken had eller medidenhed løser opgaven.

Jeg anser det ikke for hovedsagen hvordan disse flygtninge behandles. For mig er hovedsagen at vi ikke ved noget om det og ikke nærer synderligt stærke ønsker om at vide det.

De sidste ord i sagen maa da staa som det jeg har lært: Vi må aldrig glemme at nazismen byggede på noget som findes i alle lande: Den menneskelige fejhed og disciplin. Angsten for enhver ubehagelig sandhed. Vil vi derfor bekæmpe nazismen gør vi klogt i at begynde med angsten for sandheden.

Poul Henningsen

Jeres holdning og fremgangsmåde

Jeres artikel af skrevet af en samfundsdebattør. Artiklen repræsenterer en af de mere åbne, positive holdninger til de tyske flygtninge og retter særligt sin kritik mod det danske samfund.

I skal læse jeres "hovedkilde" "Hvad man ikke ved" og besvare nedstående spørgsmål for at finde frem til jeres synspunkter og argumenter. Dem skal I bruge i den efterfølgende debat om de tyske flygtninge og behandlingen af dem.

På side 2 finder I oplysninger om jeres "hovedkilde" , samt flere citater fra andre, der deler samme holdning til de tyske flygtninge. På side 3 kan I afslutte med at opremse jeres vigtigste synspunkter og argumenter, som I vil bruge i debatten.

Spørgsmål til "Hvad man ikke ved"

Hvad er kilden?

Hvem har skrevet kilden. Hvem er kildens afsender?

Hvilken slags kilde er det? Førstehånds- eller andenhåndskilde?

Hvordan beskriver afsenderen de tyske flygtninge?

Hvad er afsenderens argumenter for, at flygtningene skal behandles på en bestemt måde?

Hvad skriver afsenderen om forholdene i flygtningelejrene?

Hvad er det, afsenderen ønsker?

Hvem var PH?

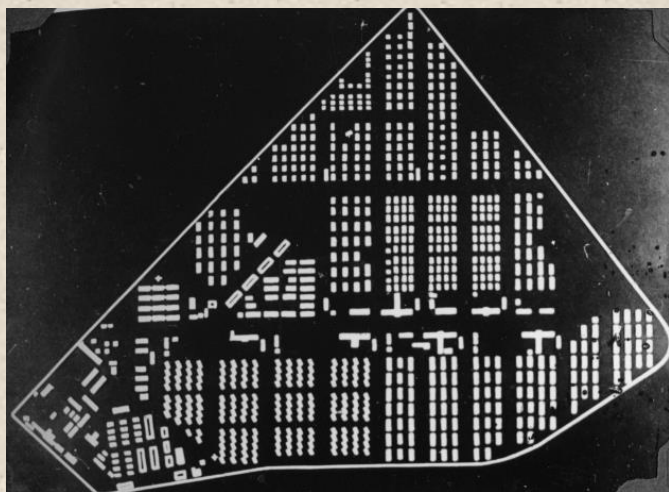
PH står for Poul Henningsen (1894-1967) , som var en kendt dansk arkitekt, kritiker, samfundsdebattør og forfatter. PH skrev som forfatter en række viser, bl.a. "Man binder os på mund og hånd" der indirekte opfordrede til modstand mod den tyske besættelsesmagt. I 1943 flygtede han til Sverige, hvorfra han kom tilbage efter krigen. PH's holdning om, at man skulle have en åben snak om de dårlige forhold i flygtningelejrene gjorde ham meget upopulær blandt hans tidligere venner i modstandsbevægelsen.

Poul Henningsen ved på kontor

"Jeg har ikke paastaaet, at Kjærbøl og hans Folk har svigtet de tyske Flygtninge [...] Min Opfattelse er, at Johs. Kjærbøl har svigtet det danske Demokrati paa et afgørende Punkt ved at holde den offentlige Kritik ude fra Flygtningelejrene."

PH kritiserer Johannes Kjærbøl, ansvarlig for flygtningelejrene.
Fra Politiken 23. marts 1946.

Plan over Kløvermarkslejren. Lejren kunne rumme op mod 18. 000 flygtninge.

Hvad er en kronik?

En kronik er en længere artikel, som ikke er skrevet af avisens faste medarbejdere. En kronik kan være skrevet af forskere, eksperter, aktører eller civile.

"Bort med al Had: Vi maa dog paa en eller anden Maade se at faa skabt Fred i Europa, og nu, da Tyskland og den tyske nazisme er slaaet og knust saa fuldstændigt, burde man holde op med Hadefuldheden."

Uddrag af læserbrev bragt i
Dagbladet Information.

Dette citat kan eventuelt bruges imod Dagbladet Information, som normalt skriver meget hårdt om de tyske flygtninge.

Synspunkter og argumenter

Herunder kan I remsse jeres synspunkter og argumenter op til debatten. Lav gerne en længere liste. I må også gerne inddrage argumenter fra de andre citater.

Vi mener, at de tyske flygtninge skal behandles som. . .

Synspunkter:

Argumenter:

De tyske flygtninge skal behandles fordi, at. . .

Fire Dødsfald om Ugen blandt 30,000 Flygtninge

Fhv. Minister Kjærboel afviser Poul Henningsens Kritik af Forholdene i Kløvermarkslejren

POUL HENNINGSENS Kronik i Politiken i Gaar om Flygtningelejren paa Kløvermarken har vakt megen Opsigt, og da Chefen for Flygtningsadministrationen, fhv. Minister Kjærboel, i Aftes vendte hjem fra en Inspektionsrejse til jyske Lejre, ringede han os op og sagde:

— Jeg kan ikke forstaa, at Poul Henningsen, som ikke har set Lejren, og som kun kan bygge paa andenhaands Oplysninger, vil skabe den Uro om Flygtningespørgsmaalet, som det jo maa være hans Hensigt at rejse. Hvilket Formaal tjener han ellers?

Selv om vi har været bange for at gøre Lejren paa Kløvermarken alt for fin af Hensyn til den Del af den danske Befolkning, der lever under daarlige Kaar, saa er Resultatet dog blevet, det tør jeg roligt hævde, at Flygtningene bor bedre end mange fattige danske Borgere. Og det bedste Bevis er, at Sundhedstilstanden er god, ja fortrinlig; enhver anden Paastand er urigtig, den er fuldt paa Højde med Tilstanden i vor egen Befolkning.

— Modtager De nogen Klager?

— Det sker selvfølgelig, men forbausende faa, og det samme gælder for de Lejres Vedkommende, som jeg netop nu har besøgt i Jylland. Og lad mig sige, at der kan slet ikke være Tale om at indsamle Tøj. Der er ikke en saadan Mangel paa Tøj, at det vil være forsvarligt at begynde en Indsamling til dette Formaal, naar man tænker paa, hvad vor egen Befolkning mangler.

30,000 Flygtninge — fire Dødsfald om Ugen

— Men, siger Hr. Kjærboel, om alle Enkeltheder vil jeg bede Dem tale med Ekspeditionssekretær Mortensen paa Belysningsvæsenet, som af Overborgmesteren har faaet overdraget Tilsynet med Flygtningene i København ... Og vi ringer til Hr. Mortensen

— Vi har, siger han, i København 30,000 Flygtninge, og blandt dem er Dødeligheden nu nede paa 4 — fire — om Ugen, et meget lavt Tal, naar vi tager i Betragtning, at mange af Flygtningene er gamle Mennesker. Der er blevet foretaget en fuldstændig Gennemvaccinering mod

Tyfus, Difteritis o. s. v., og blandt de 30,000 har der været 70—75 Tilfælde af Tyfus. Vi har ingen Epidemier haft. De Børn, der fødes, savner undertiden Modstandsevne, men paa Kløvermarken er der indrettet Vuggestuer, hvor der sørges for rigtig sammensat Kost og god Pleje. Om de Dødsfald, vi har haft, tør jeg sige, at mange flere for længst vilde være døde, hvis de havde levet i Tyskland under de Vilkaar, der bydes.

Beskæftigelse til de flest mulige

— Hvordan er Stemningen?

— Til en Begyndelse var der en Del, som var bange for Lejren nu da de kommer fra gode, solide Skolebygninger. Men i Virkeligheden har de det bedre i Lejren. Barakkerne er gode og lune. Vi sørger for Varme, og det Besvær, vi har med at skaffe 100 Tons Tørv om Dagen, mærker Flygtningene overhovedet ikke.

Der er god Plads i saavel Barakkerne som i selv Terrænet. Og vi sørger for Beskæftigelse i videst muligt Omfang. Der er oprettet en stor Systue, hvor Omsyning af tyske Uniformer finder Sted, et Skomagerværksted, et Værksted for Snitning af Træbunde til Træsko og et Snedkerværksted. Saa vidt muligt laver Haandværkere blandt Flygtninge alt Arbejde. I de sidste tre Dage har der været stor Travlhed med Snerydning, og der er som blæst. Til vore Beskæftigelsesbestræbelser kommer endelig, at Flygtningene selv lavede al Maden og bringe den rundt. Vi har i Lejren et Køkken, der kan levere varm Mad til 20,000 Mennesker.

Ledelsen i Lejren

— Hvordan er Ledelsen organiseret?

— Der er en dansk Lejrchef med tre mandlige og en kvindelig Assistent, men saa er der i øvrigt oprettet et „Kommunekontor“ med tysk Ledelse og med et Personale paa 60 Mennesker (under den danske Lejrchefts Tilsyn). Der er Skolegang for Børn og Unge, der arrangeres Foredrags- og Filmaftener. Til Ledelsen er knyttet en dansk Præst, en dansk Lærer og en dansk saakaldt Kulturmedarbejder.

Alt i alt, siger Ekspeditionssekretær Mortensen til Slut, tror jeg, at vi i enhver Henseende kan forsvare de Forhold, der raader i Lejren, og det har i øvrigt længe været bestemt, at Pressen skulde ud og se den. Det maatte udsættes paa Grund af Hr. Kjærboels Jyllandsrejse. Hr. Henningsen burde have ventet og set, før han skrev.

Jeres holdning og fremgangsmåde

Jeres artikel er skrevet af en politiker som er ansvarlig for alle de danske flygtningelejre. Artiklen er et modsvar til artiklen skrevet af Poul Henningsen, der kritiserer forholdene i flygtningelejrene. Jeres artikel forsvarer lejrene.

I skal læse jeres "hovedkilde" og besvare nedstående spørgsmål for at finde frem til jeres synspunkter og argumenter. Dem skal I bruge i den efterfølgende debat om de tyske flygtninge og behandlingen af dem.

På side 2 finder I oplysninger om jeres "hovedkilde" , samt flere citater fra andre, der deler samme holdning til de tyske flygtninge. På side 3 kan I afslutte med at opremse jeres vigtigste synspunkter og argumenter, som I vil bruge i debatten.

Spørgsmål til "Fire dødsfald om ugen blandt 30.000 flygtninge"

Hvad er kilden?

Hvem har skrevet kilden. Hvem er kildens afsender?

Hvilken slags kilde er det? Førstehånds- eller andenhåndskilde?

Hvordan beskriver afsenderen de tyske flygtninge?

Hvad er afsenderens argumenter for, at flygtningene skal behandles på en bestemt måde?

Hvad skriver afsenderen om forholdene i flygtningelejrene?

Hvad er det afsenderen ønsker?

Hvem var Kjærbøl?

Johannes Kjærbøl (1885-1973) var dansk politiker og fra 1945-52 chef for Flygtningeadministrationen. Kjærbøl havde derfor det øverste ansvar for flygtningelejrene i Danmark og for de tyske flygtninges forhold.

Kjærbøl ønskede at holde de tyske flygtninge adskilt fra den øvrige befolkning og samtidig overholde de krav og rettigheder, som de tyske flygtninge havde. Han var uenig med dem, der sagde, at de tyske flygtninge levede under umenneskelige forhold, og han mente generelt, at de blev behandlet godt og fik al den hjælp, som det var muligt for samfundet at give. Der var også en lokalbefolkning, som stadig led pga. krigens efterspil, og Kjærbøl mente, at man skulle hjælpe dem, før man hjalp flygtningene.

Den anbefalede mængde til flygtninge var 1800 kalorier om dagen, men de danske myndigheder besluttede i maj 1945 at give 2035 kalorier.

"Vi erkender, at ikke alle Lejre er Mønsterlejre, men hvem tør paastaa, at vi kunde gøre dem bedre under Hensyn til landets vanskelige Forsyningssituation? Vi mener, at Flygtningene skal have det materielt forsvarligt, men ikke bedre end en fattig Dansker. De faar snarere for meget end for lidt Mad [...] jeg ser ingen Begrundelse for at gaa med til privat Indsamling af Tøj til Flygtningene, saa længe vore egne og Folk i de Lande, Tyskerne har udplyndret, har det saa daarligt."

Kjærbøl svarer på kritik. Fra Politiken 23. marts 1946.

Hvad er et debatindlæg?

Et debatindlæg er en kritik eller svar på en kritik mellem to mennesker eller en gruppe mennesker. Ofte er debatindlæg ikke skrevet af avisens medarbejdere, men af andre aktører.

Teaterforestilling i flygtningelejren i Kløvermarken med bl.a. Kjærbøl som tilskuer.

Synspunkter og argumenter

Herunder kan I remsse jeres synspunkter og argumenter op til debatten. Lav gerne en længere liste. I må også gerne inddrage argumenter fra de andre citater.

Vi mener, at de tyske flygtninge skal behandles som. . .

Synspunkter:

Argumenter:

De tyske flygtninge skal behandles fordi, at. . .